

Posudek habilitační práce

Autor práce: PhDr. Daniel Topinka, Ph.D.

Název práce: Muslimové a islám v Česku: nová agenda a životní příběhy

Vypracováno: Olomouc 2019

Autor nespecifikuje cíle práce. Z úvodu vyplývá, že ho primárně zajímá integrace muslimského obyvatelstva do společnosti v Česku a současně otázka, jakým způsobem probíhá etablování muslimů v České republice a jak je českou společností vnímáno. Jednotlivá témata, která se k přítomnosti muslimů vážou, autor konceptualizuje jako „agendy“.

Po úvodní kapitole, v níž popisuje historii svého vlastního bádání o muslimech, přistupuje autor k historické rekapitulaci působení islámu v českých zemích. Rekapitulace je, tak jako celý autorův text, prokládána promluvami aktérů, které kolorují jeho výklad. Autor nejprve shrnuje již několikrát v literatuře popsanou naraci o povědomí české společnosti o muslimech prostřednictvím vleklých habsburských válek s Tureckem, o nepočetných muslimských enklávách v českých zemích v meziválečném Československu, o působení muslimů v průběhu okupace nacistickým Německem a o migraci ze spřátelených muslimských zemí do socialistického Československa.

Podrobněji, v samostatných oddílech se pak Daniel Topinka věnuje emancipaci muslimských organizací po roce 1989. Hovoří o třech dekadách, které popisuje jako stále intenzivnější komunikaci muslimského tématu v českých zemích. Třetí, současnou dekádu, pak popisuje jako „definitivní nastolení tématu v politickém a veřejném diskurzu“ (s.25). Dekádu Daniel Topinka charakterizuje heterogenitou, odkazuje především na negativní mediální odezvy na zvýšenou přítomnost muslimů a reflektuje rostoucí produkci odborné literatury k tématu.

Rozboru odborné literatury se Daniel Topinka věnuje po celý zbytek druhé kapitoly, kterou vnímám jako rozsáhlou rešerši zdrojů informací o muslimech a názorů na ně v České republice. Najdeme zde kvantitativní zdroje dat v podobě SLDB, výsledky dotazníkových šetření, studie založené na etnografiích i mediální ohlasy. Některé rešerše jsou až nestandardně

podrobné. Například studie Islám a muslimové v české společnosti je doslova převyprávěn s grafy a jednotlivými interpretacemi.

Ve třetí kapitole Daniel Topinka podobně podrobně interpretuje především své vlastní starší texty. Dominuje zde například text *Integrace imigrantů/muslimů do „české“ společnosti* z roku 2010 nebo *Role religiozity a etnicity v procesu integrace muslimů-imigrantů do české společnosti* z roku 2015. Je zde též prostor, který je věnován nastolování agendy o muslimech muslimy samotnými. Jako samostatný tematický blok se zde objevuje též téma *Stupeň uzavřenosti a vymezování vůči okolí, Co to znamená být muslimem, Morální autorita a struktury věrohodnosti*. Závěrečné kapitoly jsou věnovány vstupu muslimů do veřejného prostoru.

Práce je postavena téměř výhradně na rešerši již publikované literatury. Jsou zde sice promluvy aktérů, ale vnímám je spíše jako ilustraci autorových závěrů. Z textu není zřetelné, jak byly vlastně shromážděny. Není zde kapitola o metodě, není zde pojednání o vzorku, výběru, není zde seznam aktérů. Promluvy nejsou propojeny s aktivitami autora textu. V závěru autor deklaruje, že usiloval vytvořit syntézu. Z hlediska rešerše pramenů a rozboru již publikované literatury je práce beze sporu shrnující. Autorovi se daří sumarizovat prameny a informace v nich kategorizovat a vytvářet z nich logické tematické bloky. Z publikovaných agend zde nacházíme pojmenování většiny z těch, kterým bychom připisovali významnější postavení.

Komplikovanější otázkou je výzkumná hodnota práce. Zde je třeba říci, že výzkumnou hodnotu bychom museli hledat především v již publikovaných Topinkových textech, které jsou v habilitačním spisu citovány a interpretovány. Domnívám se, že by z hlediska obhajoby bylo pro autora bezpečnější předložit soubor již publikovaných prací založených na terénních datech než se pokoušet o syntézu.

V syntetizujícím počínu Daniela Topinky bych viděl několik slabých míst, jež se odvíjejí zejména z jeho konceptualizace integrace a jejích cílů. V práci se hovoří o integraci, ale nikde zde nenacházím zodpovězení otázky, kam by se měli lidé, o kterých se práce týká, integrovat. Pokud je mi známo, například v plzeňském prostředí najdeme mezi muslimy řadu etablovaných lékařů, kteří denně vykonávají svá povolání, v pražském prostředí jsou mezi muslimy umělci, pracovníci neziskových organizací, vědci a samozřejmě na druhé straně také azylanti. Náboženství má pro ně v jejich životech velmi diferencované váhy a jejich způsoby existence v České republice jsou též velmi diferencované. Co však vnímám jako podstatné je, že pro většinu praktikujících i nepraktikujících muslimů má však jejich život v České republice

významný transnacionální rozměr, jenž autor v práci opomíjí. Význam zakotvenosti v transnacionálních rodinách, téma rodinné ekonomiky, rodinné etiky, identifikace se zeměmi původu, představa dočasnosti nebo trvalosti pobytu v České republice jsou kontexty, které rámuji jejich osobní agendy, jež též ovlivňují nebo přímo určují, jak reagují v českém prostředí a do jakého segmentu společnosti by se měli zájem integrovat a jaké segmenty je nezajímají. Akcent na tuto oblast se občas objevuje v některých promluvách aktérů, ale práce s tímto aspektem je v habilitačním spise minimální. V práci jsou sice prezentovány promluvy aktérů, ale ve výsledku jakoby se integroval islám bez aktérů, kteří jsou jeho nositeli.

Z dekontextualizace tématu a z představy, že se adaptuje nebo integruje islám samotný, oddělený od jeho nositelů, pramení celá řada dalších komplikací. Problémová je například úvaha o integraci do veřejného prostoru. Samozřejmě, lidé žijící v České republice, kteří jsou praktikující nebo nepraktikující muslimové se pohybují ve veřejném prostoru. V různé míře zde artikuluji různá témata a k diskusi svých názorů si vytvářejí i své vlastní sociální sítě. Z tohoto úhlu pohledu je například schéma na s. 151 podle mého soudu nedomyšlené. Proč by nejasněné projekty měly do veřejného prostoru vstupovat a tradice nikoli. Dodržování muslimských tradic dávno ve veřejném prostoru je a veřejný prostor spoluutváří.

Autor samozřejmě stěží může zcela přebudovat stávající konceptuální aparát, nicméně pojmů, které spíše komplikují vzhled do tématu nastolování agend najdeme v práci celou řadu. Namátkou uvádím například obrat oficiální doktrína (s. 152), nebo vynucený vstup do veřejného prostoru (s. 155). Pojmy jako tradice a samotná integrace, jak jsme již zmínili, mají též řadu úskalí.

Přestože práci vnímám jako komplikovanou po metodologické i obsahové stránce, doporučuji ji k obhajobě zejména s přihlédnutím na celkový kontext díla Daniela Topinky, které k tématu již publikoval. Doporučuji též, aby na jejím základě byla autorovi udělena vědeckopedagogická hodnost docent.

V Praze 11. 10. 2019

Doc. PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.
oponent